

A jogos védelem

Írta: Tajmanov Krisztina, IV. évfolyam, jogász szak
Konzulens: Dr. Deres Petronella, egyetemi docens

„Nincs olyan jogrend, amely fennálló veszéllyel szemben elvileg el nem ismerné a kényszerű védekezést, mert egy védtelen jog nem tartós rendet, hanem tartós rendetlenséget jelent.”

Karl Binding

Bevezetés

Kevés olyan téma van a büntetőjog dogmatikájában, mint a jogos védelem, mely sokszor vita tárgyát képezte az utóbbi években. Ennek több oka is van, de talán a legfontosabb, hogy a jogos védelem jogának interpretációja azon alapul, hogy mi alapján állapítjuk meg a személyek egymáshoz, illetve közösséghez való viszonyát. Kettős törekvés figyelhető meg e téren, egyesek a jogos védelem jogának korlátozásában látják a megoldást, mások viszont a jogos védelem jogának fokozottabb igénybevételét követelik a súlyos, erőszakos bűncselekmények, a terjedő brutalitás elleni hatékonyabb fellépés biztosítása érdekében.¹

A jogos védelem intézménye közvetlen kapcsolatban van a mindennapi társadalmi valósággal, ezért hatékonysága nagymértékben függ a társadalmi jogtudattól. A jogintézmény alapvető célja, hogy a jogtalansággal szemben jogi védelmet biztosítson a jog számára, amikor az állam nem képes beavatkozni.²

A jogeszme lényegéből következik, miszerint a jogos védelmet kifejtő személy követelheti, hogy az állam ne semlegességgel kezelje a jogtalansággal szemben vívott küzdelmét, hanem a szuverén hatalmával minden módon támogassa őt.

Mivel e jogi rendelkezés egyrészt figyelmezteti és fenyegeti a törvénysértőt, másrészt biztosítja a jogkövető biztonságát, megállapíthatjuk, hogy a jogos védelem gyakorlása segítségnyújtás az állam számára, tehát elismerést érdemlő magatartás.

Az állam feladata tehát, hogy megvédje az állampolgárai életét és vagyonát, azonban előfordulhat, hogy e védelem nem elegendő, így az állam a védelmi jogának egy részét kénytelen átengedi polgárainak. Azonban az államhatalom a felelősségre vonás és az ítélkezés jogát semmiképp sem engedheti át.³

Az államnak érdeke, hogy az általa elismert jogosultságok védelemben részesüljenek a tiltott magatartásokkal szemben. Ezért teszi lehetővé a társadalom tagjainak, hogy jogaikat

¹ DR. NAGY Ferenc: Gondolatok a jogos védelemről, in Európai Jog 2004/4. szám, 4. o.

² KIS László: A jogos védelem a bírói gyakorlatban

Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar dínyertes TDK dolgozatai 2003 II., 171.o.

³ KOVÁCS Andrea: Jogos védelem a bírói gyakorlatban (részlet), Mozaiktörédek a Pécsi Ítéltábla tudományos műhelyéből, Pécs, 2007., 72.o.

saját maguk védelmezzék közvetlenül szükséges mértékben, ezzel egyben védve az állami berendezkedés alapját képző jogrendszer egészét is.

Tehát a jogos védelem esetén az állam nem csak külső szemlélő, hanem támogatja is a védekezőt azáltal, hogy büntetlenséget biztosít számára. Azonban korlátokat is szab a védekezés gyakorlása során, hogy cselekménye ne forduljon át magánbosszúba.⁴

I. A jogos védelem intézményének történeti kialakulása

I./A) Óskor, Ókor

Bizonyos feltételek mellett már az őskori társadalmakban is alkalmazandó volt a védelem kifejtése a személyt vagy a vagyont ért jogtalan támadással szemben, amikor az állam nem volt képes megvédeni az embert az őt ért jogtalaniságtól.⁵ Az ősi társadalmakban a vitás kérdések megoldása magánbosszú által történt, ugyanis ekkor olyan gyenge volt az államhatalom, hogy az állam helyett a sértett szegült szembe a jogtalanisággal.⁶

Az őskori jog idején a jogos védelem keretében megölt támadó esetében a védekezőt nem lehetett megbüntetni.

Majd az ókori társadalmakban köztudottá vált az éjszaka támadó tolvaj megölésének büntetlensége. E jogtételre való utalás megtalálható mind az Ószövetségben, mind a XII táblás törvényekben, illetve Solon törvényeiben is.

Az éjszaka kifejthető védelmi cselekmény oka az volt, hogy a sötétben nem érzékelhető a betolakodó szándéka, így nem lehet tudni, hogy élet vagy vagyon elleni támadás fog bekövetkezni. Ebből következően a XII táblás törvény csak a fegyveres behatoló esetében teszi lehetővé annak megölését nappal, mivel akkor már látható a betolakodó szándéka.⁷ A természetjogi szempontból meghatározott jogos önhatalom terjedelme a *vim vi repellere* elv⁸ rögzítésével került meghatározásra. Kezdetben erőszakos cselekményként jelentkezett, majd pénzbeli kártérítéssé fejlődött át. Az önhatalmi (társadalmi) normák állami szinten kikényszeríthető jogi normákká váltak.

Az ókori Rómában a jogos önhatalom két formája volt ismert, egyrészt az önsegély, másrészt az önvédelem formája, mely a mai értelemben vett jogos védelem alapját képezte.

E római jogi fogalomból is következik a közvetlen támadás, mely másként el nem hárítható, a jogtalaniság, illetve a rögtöni visszaverés követelménye. Ezek a követelmények a mai jogos védelem fogalmának alkotóelemeit is képzik.⁹ Az erőszak erőszakkal való visszaverésének lehetősége egyértelmű volt az általános római közfelfogás szerint. Paulus megfogalmazásával: „az erőszakot erőszakkal visszaverni ugyanis minden törvény és minden jog megengedi”.

⁴ KIS László: i.m. 171. o.

⁵ UJVÁRI Ákos: A jogos védelem megítélésének elvi és gyakorlati kérdései (doktori értekezés), Budapest, 2008., 5. o.

⁶ SZÉKELY János: A jogos védelem (doktori értekezés), MTA, Budapest, 1971. 7. o.

⁷ KOVÁCS Andrea: i.m. 73.o.

⁸ CASSIUS: „...az erőszakot szabad erőszakkal visszaverni,és ezt a jogot a természet biztosítja.”

⁹ BRÓSZ Róbert-Pólay Elemér: A római jog története és intézményei; Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest, 1984.

Már Paulus is megkülönbözteti a jogos védelem intézményét a bosszútól, és kiemeli a védelmi szándékot.¹⁰ Paulus szavaival: „Erőszakot mindenkinek joga van erőszakkal visszaverni, akkor, ha a védekezésnek más módja nem kínálkozik”.¹¹ Később az önhatalom visszaszorítását tűzték ki célul, melynek elérésében a XII táblás törvények és a iustinianusi kodifikáció művi is meghatározó szerepet játszottak.

I./B) Középkor

A korai középkor idejére tehető, amikor már nem a római jog érvényesült, hanem a germán szokásjog a germán hódítások hatására. A jogos védelem estében az egyházjog megtagadta az élet kioltásának lehetőségét vagyoni érdekek védelme esetén. Ekkor jelent meg először az arányosság követelménye. A keresztény nézet tehát nem ismerte el a jogos védelem intézményét abban az esetben, ha vagyoni jogok váltak a sérelem jogi tárgyává. Ez a felfogás azzal magyarázható, hogy ebben az időben olyan erős volt az egyházjog humanista eszméje, mely az emberi élet teljes megbecsülését vallotta, hogy az élet kioltásának jogszerűsége bizonyos esetben ki volt zárva.

Vagyis először a kánonjogban jelenik meg a jogi tárgyak értékrendjének megfelelő arányosság követelménye a jog fejlődése során.¹² Ezután lehetőség adódott a jogos védelem esetén más ember életének védelmére, illetve a megtámadott érdekében történő fellépés kötelezettségére is.

A középkori szabályozás egyik legnagyobb hátrányaként jelentkezik egészen a XVIII. századig a *fegyverek egyenlőségének elve* (a megtámadott kizárólag a támadójával azonos eszközzel, illetve kizárólag a támadással azonos módon védekezhet a támadással szemben), mely az arányossági követelmény dogmává emelését eredményezte. Továbbá hatással volt arra is, hogy a jogtalan támadás elhárítása sok esetben ellehetetlenült.

A középkori jogfelfogásban az arányossági kritérium alkalmazása olyan szigorú követelt meg, hogy egyneműnek kellett lennie egyrészt a jogellenesen veszélyeztetett, illetve az elhárítás során megsértett jogi tárgyakkal, emellett a támadás és az elhárítás intenzitásának, eszközének, és az egymásnak okozott sérelemnek is.¹³

I./C) A jogos védelem hazai fejlődése

Hazánkban először Szent István király dekrétumaiban jelenik meg a jogos védelem intézményének alapja.¹⁴ Tehát már a régi magyar jogban is megfigyelhető, hogy a jogsértő

¹⁰ ZLINSZKY János: Római büntetőjog (1991.), 110. o.

¹¹ PAULUS (D.9,2,45,4) „ vim enim vi defendere omnes leges omniaque iura permittunt”

¹² SZÉKELY János: i.m.12.o.

¹³ KOVÁCS Andrea: i.m. 73. o.

¹⁴ Második könyv; 33.fejezet: „Mert ha valaki az ispánok közül ezen köztanácskozás határozata után oly nyakas engedetlen leend, hogy mást a házában keres halálra és dűlja annak javait, és a ház urát otthon találván, vele

megölése büntetlenséget eredményez. E jogintézmény egyrészt az életet, másrészt a testi épséget hivatott megvédeni, az ezek ellen irányuló támadások esetén.

Szent István törvényei mellett az 1514-ben elkészült Tripartitum, mely a kor szokásjogának gyűjteménye volt, a védelem jogintézményét is tartalmazta. Ennek egyik formája a személy elleni támadás, másik pedig a vagyon, illetve örökség elleni támadás volt. A személyt ért támadásnál a védelemnek azonnal meg kell történnie, még mielőtt a sértett véghez vinné cselekményét, továbbá mielőtt eltávozna a tett színhelyéről.¹⁵ Azoknak a nemeseknek volt joguk a vagyonuk jogos visszaszerzésére, akiket a javaiktól megfosztottak. Az akkori joggyakorlat lehetőséget biztosított a támadás mértékének túllépésére is. A *vétlen önvédelem*¹⁶ fogalma volt az irányadó mérce a védekezés határainál.

Vagyis ebben az időben a jogos védelem a szokásjog szabályain alapult egészen az 1843. évi javaslat létrehozásáig, amely már részletes szabályok keretei közé szorította a jogintézményt. E javaslat tételesen meghatározta a védelmezendő jogi tárgyak sorát. Ide tartozik az élet, a személyiség, a vagyon fogalmi köre, a szabadság, a becsület, illetve a házhoz való jog. Fontos, hogy tetteles támadásról legyen szó, amelyhez kapcsolódóan szükséges legyen az elhárítás. A védelmi tevékenység csak abban az esetben szükséges, ha a közhatósági segély igénybevételére nincs lehetőség, illetve a veszély elhárítására alkalmas enyhébb eszköz nem áll a rendelkezésre.¹⁷ A javaslat arányossági követelményt csak a vagyoni javak tekintetében fogalmazott meg, a személy védelmében eljárót azonban nem kötötte, e téren nem volt arányossági korlát. E törvényjavaslat a „vétlen önvédelem” kifejezést alkalmazta a jogos védelem fogalma helyett, amely megtéveszthető lehet abból a szempontból, hogy a védelmi cselekmény más személy érdekében is kifejezhető.

I./D) Kodifikációs kísérletek, illetve elhelyezkedés a büntetőjog rendszerében

Az 1878.évi V. tc (a továbbiakban: Csemegi- kódex) az első magyar kodifikált büntetőkódex, melynek VII. fejezete a kérdéses jogintézményt a beszámítást kizáró vagy enyhítő körülmények közé sorolja. A 79.§ alapján:

„Kizárja továbbá a cselekmény beszámíthatóságát a jogos védelem.

Jogos védelem az, mely akár a megtámadottnak, akár másnak személye vagy vagyona ellen intézett, vagy azt fenyegető jogtalan és közvetlen megtámadásának elhárítására szükséges.

A jogos védelem határainak félelemből, ijedségből vagy megzavarodásból származott túlhágása nem büntetettik.”

Megfigyelhető, hogy a Csemegi- kódex már nem a vétlen önvédelem kifejezést használja, így a jogos védelem szófordulatából az is következik, hogy a megtámadottra, illetve a segítséget nyújtó személyre is azonos feltételek vonatkoznak a segély jogával kapcsolatban.

viaskodik vagy megöli őt, bűnhődjék a kivont kardról való törvény szerint. De ha azon ispán esik el ott a bajban, fekügyék megtorlatlanul...”

¹⁵ KOLOZSVÁRI Sándor- ÓVÁRI Kelemen-MÁRKUS Dezső: Werbőczy István hármaskönyve, 1897, Franklin-Társulat, Budapest, /Magyar Törvénytár 1000-1895/, III.könyv 22. CZIM.

¹⁶ „Hogy pedig a védelem vétlenül történt, ezt akkor mondjuk, a mikor valaki magát vagyonának és személyének veszélyeztetése nélkül másképp meg nem védheti, hanemha azt, a ki őt megtámadja, vagy megöli vagy megsebesíti...”

¹⁷ NOGEL Mónika, RONCZ Diána, MAGYAR Áron, SZILI- KIS Ádám, SZIGETI Judit, TÖRÖK- DARAI Richárd, KEMENESI Attila: A jogos védelem problematikája a magyar büntetőjogban, Quot Capita, Tot Sententiae, A Batthyány Lajos Szakkollégium Tanulmánykötete I., Győr, 2010. 56-57. o.

Az 1900-as évek elején Finkey Ferenc a jogos védelmet a büntető törvénykönyv általános részében „A beszámítás és a beszámítást kizáró okok” rendszerében helyezte el. Ezen kívül, további hét esetben határozta meg a kizáró okok struktúráját:

- öntudatlan állapot
- elmetehetség megzavarodása
- ellenállhatatlan erő és a fenyegetés
- végszükség esete
- a tévedés, vagyis körülmények nem tudása
- gyermekkor
- siketnémaság¹⁸

Finkey azt vallotta, hogy az állat támadása által is keletkezhet jogtalan támadás, azonban ezzel az állásponttal ellentétben, a mai egységes joggyakorlat alapján az állat csak a jogtalan támadás elkövetési eszköze lehet. Emellett végszükségi helyzet is kialakulhat, ha hiányzik az állatot támadás céljára felhasználó elkövető.¹⁹

Majd Angyal Pál a büntető törvénykönyv „A beszámítás” című fejezetében a következőképpen csoportosította a kizáró okok szerkezetét:

1. A büntetőjogi cselekvőképességet kizáró okok
 - a. ellenállhatatlan erő
 - b. fenyegetés
2. A beszámítási képességet kizáró okok
 - c. a szellemi képességek fejletlensége:
 - i. gyermekkor és fiatalkor
 - ii. siketnémaság
 - d. a szellemi képességek zavara:
 - i. öntudatlan állapot
 - ii. elmetehetség zavara
 - iii. női nem és a beszámítási képesség
2. Bűnösséget kizáró okok: tévedés és nemtudás
3. A cselekmény jogellenességét kizáró okok:
 - a. jogos védelem
 - b. végszükség
 - c. egyéb büntetőjogilag értékelt szükséghelyzetek:
 - i. személyes büntethetőséget kizáró okok:
 - ii. személyhez fűzött büntetést enyhítő körülmény:
 - d. a cselekmény jogellenességét kizáró egyéb ok:
 - i. a parancsolt cselekmények főcsoportja
 - ii. a megengedett cselekmények főcsoportja
 - iii. az eltúrt vagy közömbös cselekmények főcsoportja²⁰

Később, az 1930-as évek végére, a jogos védelem a beszámítást kizáró vagy enyhítő okok körébe került. E körben szintén megtalálható a végszükség intézménye is.²¹

¹⁸ FINKEY Ferenc: A Magyar Büntetőjog Tankönyve, Budapest, Grill Károly Könyvkiadó-vállalata pp., 1909, 158-184.o.

¹⁹ FINKEY: i.m., 206-211. o.

²⁰ ANGYAL Pál: A Magyar Büntetőjog Tankönyve, Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részv.- Társ. Kiadása pp; 1920., 354-437.

²¹ A Magyar Büntetőjog gyakorlati kézikönyve A M. Kir. Csendőrség számára I. Kötet, 1937, Budapest 145. p..

Az 1950. évi II. törvény a büntető törvénykönyv általános részéről [Btá] a 15.§ (1) bekezdésben a jogos védelmet a következőképpen fogalmazta meg:

„A jogtalan támadást vagy a jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetést - akár köz ellen akár egyesek személye vagy javai ellen irányul – a megtámadott vagy bárki más elháríthatja. Az elhárításhoz szükséges cselekmény- jogos védelem- nem büntethető.

(2) Nem büntethető a cselekmény akkor sem, ha az elkövető a védelem szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból lépi túl.”

Azonban a kommunista diktatúra idején e törvény tartalma nem érvényesült feltétlen jelleggel, mivel az akkori államhatalom rendelkezései határozták meg a törvényi jogok érvényesülésének, gyakorolhatóságának feltételeit.”

Az 1961. évi V. törvény ugyancsak a büntethetőséget kizáró okok között helyezte el a jogos védelem intézményét, majd az alábbiak szerint definiálta:

25. § (1) Nem büntethető, aki a cselekményt jogos védelemben követte el.

(2) Jogos védelemben az cselekszik, akinek a cselekménye a közérdek vagy a saját, illetőleg mások személye vagy javai ellen intézett vagy azokat közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.

(3) Nem büntethető, aki az elhárítás szükséges mértékét azért lépi túl, mert azt ijedtségből vagy menthető felindulásból felismerni képtelen volt. Ha pedig az ijedtség vagy a menthető felindulás az elkövetőt csupán korlátozta a védekezés szükséges mértékének a felismerésében, büntetését korlátlanul enyhíteni lehet.

A Csemegi- kódexet követő jogi rendelkezések fontosabb komponensei egészen a XXI. századig hasonlóságot mutatnak, nem figyelhető meg lényeges eltérés a jogintézmény szabályozását tekintve. Ebből következik, hogy a mai napig gyakran hivatkozik a joggyakorlatunk a Csemegi- kódexre, illetve az 1961.évi V. törvény rendelkezéseire épülő jogirodalmi álláspontokra, melyek a mai napig formáló hatással bírhatnak.

Görgényi Ilona kategorizálása alapján a kérdéses jogintézmény a jogellenességet (társadalomra veszélyességet) kizáró okok között lett felsorolva a végszükség mellett.

Az akadályok csoportosítása a következőképpen alakul:

1. Büntethetőséget kizáró okok
 - a. Jogellenességet (társadalomra veszélyességet) kizáró okok
 - b. Alannyá válást kizáró okok
 - c. Bűnösséget kizáró okok
2. Büntethetőséget megszüntető okok
3. Büntetőeljárás lefolytatását kizáró okok²²

Busch Béla által szerkesztett Büntetőjog Általános Rész című kiadásában a jogos védelem és a végszükség a Büntethetőséget kizáró okok közül a Bűnösséget kizáró okok között szerepel.²³

A jogos védelem a Büntető Törvénykönyv (a továbbiakban: Btk.) Általános Részében „A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai” cím alatt jogellenességet kizáró okként szerepel.

I./E) Büntethetőségi akadály, valamint a büntethetőséget kizáró okok struktúrája

²² GÖRGÉNYI Ilona (et al.) Magyar büntetőjog. Általános Rész, Complex Kiadó,Bp., 2007., 174.o.

²³ BUSCH Béla: Büntetőjog Általános Rész, HVG ORAC, 2009, Budapest, 161. o.

Büntethetőségi akadálynak minősül, ha a bűncselekmény valamely fogalmi, vagy tényállási eleme hiányos, illetve ha kizárt a felelősségre vonás egy később felbukkanó tény folytán, esetleg ha az eljárás során akadály keletkezik. Büntethetőséget kizáró oknak tekinthető a bűncselekmény elkövetésekor fennálló olyan körülmény, mely büntetőjogi felelősségre vonást nem eredményez, mivel nem keletkeztet bűncselekményt. A büntethetőséget kizáró okok rendszerébe tartozik egyrészt a jogellenességet (társadalomra veszélyességet) kizáró okok, másrészt a bűnösséget kizáró okok, harmadrészt az alannyá válást kizáró okok csoportja.²⁴

Dolgozatom témájára figyelemmel a jogellenességet kizáró okok bemutatása tekinthető relevánsnak. A jogellenességet kizáró okok körében kifejtett cselekmény által létrejövő jogtárgysértés vagy veszélyeztetés olyan előnyt jelent a társadalomra nézve, amely kizárja az elkövetéskori jogellenességet, mégis tényállásszerű cselekményről van szó.²⁵

II. Kriminálpolitikai indokok

A jogos védelem intézményének kriminálpolitikai indokát a jogtalan támadással szemben történő elhárítás törvényszerűsége képzi a hazai jogirodalomban.

„A magyar szakirodalomban a jogos védelem kriminálpolitikai indokát a jogtalan támadással szembeni fellépés törvényi garanciája jelenti.”²⁶

Finkey Ferenc állítása szerint: „ a jogtalanságot, a jogsértéseket, az államhatalom feladata és kötelessége megakadályozni, ha pedig megtörténtek, utólag kiegyenlíteni, így az egyes ember tulajdonképpen önbíráskodást követ el, midőn maga veri vissza a jogtalan támadást. De az is kétségtelen, hogy az állam a maga védelmi eszközeivel (hatóságaival) nem lehet mindig és mindenütt jelen, meg kell tehát engednie, hogy az egyén maga védhesse meg magát a rendkívüli, s világosan jogtalan támadások ellen, mert enélkül számtalan esetben nem lehetne megakadályozni a jogsértéseket.”²⁷

Angyal Pál álláspontja, hogy „...amikor az állam nem nyújthat in concreto segílyt, midőn az állami intézmények nem védelmezhetik a megtámadott jogát, s így a jog kénytelen volna a jogtalansággal szemben engedni, márpedig erre nem kötelezhető, mert ez azt jelentené, hogy az erőszakkal párosult jogtalanság hatalmasabb, mint a jog, ami a jogállam eszméjével homlokegyenest ellenkezik.”²⁸ Tehát diszpozíciószerű magatartás lehetséges azokban az esetben, amikor a jogtalanság ütközik a joggal.

Nagy Ferenc álláspontja a védekező magatartásáról a következő: a megtámadott éppúgy védekezik a saját érdekében, mint a társadalom érdekében. Azonban nem lehet egyetérteni azzal a nézetével, hogy a jogos védelem intézménye a büntetéshez hasonlóan preventív hatású, vagyis visszatartja a jogsértőt cselekménye kifejtésétől.²⁹

²⁴ NOGEL Mónika, RONCZ Diána, MAGYAR Áron, SZILI-KIS Ádám, SZIGETI Judit, TÖRÖK-DARAI Richárd, KEMENESI Attila: i.m. 47.o.

²⁵ KIS Norbert: A Büntető Törvénykönyv magyarázata I. kötet Általános rész, 2005, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 99.o.

²⁶ BELOVICS Ervin: Gondolatok a jogos védelem körében kifejtendő védelmi cselekményről, in Rendészeti Szemle. 2007/7-8. szám, 105. o.

²⁷ FINKEY Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve, 1909, Grill, Budapest, 174-175. o.

²⁸ ANGYAL Pál: i.m. , 429.o.

²⁹ NAGY Ferenc: A Magyar Büntetőjog Általános része, 2008, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 207. o.

Az előbbi álláspontok relevánsak a hazai jogi gondolkodásban, így Földvári szerint, „Igaz ugyan, hogy az államhatalom feladata az állampolgárok életének és vagyonának védelme, e védelmi jogból kénytelen átengedni egy részt a polgárainak olyan esetekben, amikor az államhatalmi védelem nem elegendő. Hangsúlyozni kívánjuk azonban már e helyütt is, hogy az állam csak védelmi jogából engedett át meghatározott kört állampolgárainak, de semmit sem a felelősségre vonás, az ítélkezés jogából”.³⁰

Hasonló a meglátása e téren Békés Imrének is, amikor a jogszerűen védekező támadás elhárításának kérdéskörét elemzi. Olyan támadást, „... amelynek elhárítására az állami szervek lennének közvetlenül jogosultak és kötelesek.”³¹ A törvényben meghatározott büntethetőséget kizáró ok elvi alapjának tekinthető, hogy a védekező olyan támadást hárít el jogosan, melyet a bűnüldöző hatóságoknak kellene. Ha valamilyen oknál fogva mégsem történik meg a szervek bűnüldöző kötelezettségének teljesítése, akkor a megtámadott válik jogosulttá, hogy védekező magatartásával elhárítsa az ellene érkező támadást. Ez a támadás nem minősül bűncselekménynek, a jogrendet sem sérti. Ez abban az esetben is irányadó, ha a védekező a támadó életét oltja ki védekezése során.³²

Ebből kiindulva nem elfogadható a 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz³³ fűzött egyik párhuzamos vélemény fejtegetése, miszerint: „ha a megtámadott megöli a támadóját, a jogos védelem biztosította büntethetlenséggel a jog nem az élettől való megfosztás jogszerűségét ismeri el, hanem annak a szituációnak a jogon kívüliségét, amelyben a támadás és elhárítása lezajlott [...] jogot a támadó megölésére a jog nem adhat, de ugyanazon okból azt sem írhatja elő, hogy a megtámadott túrni köteles [...] így tehát a természeti állapot tér vissza azokra a pillanatokra, amíg az életek közötti választás szituációja fennáll [...] csak a választási helyzet megszűntével lép be újra a jog”.

„A jogos védelem elvi gyökerét tehát nem az élettől való megfosztás jogszerűségében találjuk meg, hanem annak a szituációnak a jogon kívüliségében, amelyben a támadás és annak kivédése lezajlott. Ez az eset csak akkor áll fenn, ha életek közötti választásról van szó. A jog ebben a helyzetben a megtámadottat nem kötelezi és nem is jogosítja semmire, így tehát a természeti állapot tér vissza azokra a pillanatokra, amikre az életek közötti választás szituációja fennáll.”³⁴

III. Elhatárolási dilemmák

A LB 15. sz. irányelve azt követeli meg, hogy az adott eset összes körülményeit vizsgálni kell, hogy meg tudjuk állapítani, fennállt-e a jogos védelmi helyzet az elkövetéskor.

A hétköznapi életben sok olyan szituáció adódik, hogy problémás a jogos védelem fennállásának megítélése, sokszor felmerül az elhatárolódás kérdése.

³⁰ FÖLDVÁRI József: Magyar büntetőjog általános rész.7., átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 134. o.

³¹ BÉKÉS Imre- FÖLDVÁRI József- GÁSPÁR Gyula- TOKAJI Géza: Magyar büntetőjog. Általános rész. BM Könyvkiadó, 1980, 173. o.

³² BELOVICS: i.m. 106.o.

³³ Az Alkotmánybíróságnak a halálbüntetéssel kapcsolatos állásfoglalása

³⁴ NOGEL Mónika, RONCZ Diána, MAGYAR Áron, SZILI-KIS Ádám, SZIGETI Judit, TÖRÖK-DARAI Richárd, KEMENESI Attila: i.m. 53-54. o.

Megjegyezendő, hogy a jogos védelmi cselekmény vizsgálata megelőzi az erős felindulásban elkövetett emberölés felelősségének meghatározását.³⁵

Ha a védekező túllépi az elhárítás szükséges mértékét a jogos védelmi helyzet adta menthető felindulásban, azzal az emberölés (166.§) büntetőjogi tényállását valósítja meg. Ebben az esetben azonban lehetőség van a büntetés enyhítésére.

Sok tényező elemzése attól függ, hogy a megtámadott hogyan érzékelt a kialakult helyzetet. Ide tartozik a jogtalan támadásnak az elkövetőben kiváltott hatása, illetőleg az ijedtség vagy menthető felindulás korlátozta-e vagy kizárta a képességét a védekezés szükséges mértékének a felismerésekor. E szempont alapján kerül sor annak megállapítására is, hogy milyen mértékben lehetett volna elvárni a megtámadottól a támadás elhárításának szükséges módját és mértékét.³⁶

Vannak olyan szituációk, amikor nem állapítható meg a jogos védelem fennállása, pedig a támadás befejeződött. Ez az időbeli túllépés (praetextus) esete, amikor újabb támadás veszélyének közvetlen fenyegetettsége nem jelentkezik. Vagyis ekkor a védelmi cselekmény tovább tart, mint a jogtalan támadás befejezte.³⁷

III./A) A jogos védelem és az őrző-védő berendezések kapcsolata

Mint azt már említettem, a jogos védelem az egyik legősibb intézmény a jogirodalomban. Jogpolitikai indoka az államvédelmi funkciója, mely azonban nem érvényesül minden esetben, mikor a bűnüldöző hatóságok nincsenek jelen a bűncselekmény megtörténtekor, így nem tudják biztosítani az állampolgárok védelmét a különböző őket ért támadások behatásától. E jogpolitikai indokból következik, hogy a jogos védelmi helyzetben álló személyek cselekményeikért nem vonhatóak felelősségre, tehát büntethetőségük nem áll fenn, mely a mai jogállamok jogrendszerében is rögzítve van. Tehát jogos védelmi helyzet annak javára áll fenn, aki az egyébként a Btk.-ba ütköző cselekményét azért fejt ki, hogy saját vagy mások személye, javai, illetve a közérdek ellen intézett, vagy ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadást elhárítsa.

Napjainkban egyre több az élet vagy testi épség elleni támadás, illetve a vagyon ellen intézett bűncselekmény, amelyek a XX. századi robbanásszerű technikai fejlődésre is visszavezethető.³⁸

Vagyis jogos védelmi helyzetben jogtalanság áll szemben a joggal. A jogrend védelme és a jogtalanság megakadályozása ad alapod arra, hogy diszpozíciószerű magatartást lehessen kifejteni. Ezzel garanciális lehetőség adódik a társadalmi védekezésre.³⁹

A bírói joggyakorlat és különböző jogi állásfoglalások a jogos védelem fennállását nem tartják elfogadhatónak az őrző-védő berendezések körében. Két Bírósági Határozatot ismertetnék, melyekben megmutatkozik e joggyakorlat:

³⁵ LB 15. számú irányelv Az élet és a testi épség büntetőjogi védelméről

³⁶ NOGEL Mónika, RONCZ Diána, MAGYAR Áron, SZILI-KIS Ádám, SZIGETI Judit, TÖRÖK-DARAI Richárd, KEMENESI Attila: i.m. 71. o.

³⁷ UJVARI: i.m. 71.o.

³⁸ Costopulos Orestis: Jogos védelem az ún. „őrző-védő” berendezések körében, *Ügyészek Lapja*, tizenhatodik évfolyam-2009.különszám, 15. o.

³⁹ BELOVICS Ervin: Gondolatok a jogos védelem körében kifejthető védelmi cselekményről, 2007, 7-8.Rendészeti Szemle-Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium szakmai, tudományos folyóirata, 55.évfolyam, 106. o.

Az első esetben a sértett többszöri zaklatása, illetve a sértett és a vádlott között való szóváltás okozta félelem következtében a vádlott a lakásába bezárkózott és áramot vezetett a bejárati ajtó zárszerkezetébe. Miután a sértett ismét átugrott a vádlott kerítésén és megfogta az ajtó kilincset, az megcsípte a kezét. A bíróság nem tartotta megalapozottnak a vádlott jogos védelemre való hivatkozását, így megállapította a bűnösségét emberölés büntetvényének kísérletében.⁴⁰

A második esetben a vádlott kertjébe több alkalommal bemásztak és elvitték a kertjében termelt zöldségek és gyümölcsök egy részét. A vádlott tisztában volt azzal, hogy a bíróság büntette a hasonlóan cselekvők tettét, mégis áramot vezetett a kerítésen belüli drótba. A sértettet emiatt halálos áramütés érte. A sértett társai értesítették a mentőket. A mentőautó vezetője átmászott a kertbe, és bár áramütés őt nem érte, ettől függetlenül azonban megijedt és az utcára távozott, majd az áramellátás megszüntetését kezdeményezte. A bíróság e szituáció kapcsán sem látta megalapozottnak a jogos védelmi helyzetet, és a vádlottat elítélte több emberen elkövetett emberölés büntetvényének kísérletében.⁴¹

Ezekből a jogesetekből az a jogi nézet következik, hogy a jogos védelem egy törvényi feltételének (megkezdett jogtalan támadás, vagy annak közvetlen veszélye) hiánya következtében nem áll fenn a jogintézmény az önműködő rendszerek esetében.

Ezen kívül kijelenthető, hogy konkrét esetekben ezek a berendezések alkalmatlanok az elhárítás szükségességének, annak mértékének, illetve arányosságának megállapítására.

Továbbá e berendezése nemcsak a támadók érdekeit sértheti, hanem ártatlan emberek sérelmére is sor kerülhet.⁴²

Belovics Ervin azonban ezzel ellentétes álláspontot foglal, szerinte csakis a jogtalan támadás megkezdése előtt lehetséges az őrző-védő berendezések létrehozása, így rendeltetésének megfelelően képes visszatartani a lehetséges jogsértéseket, továbbá a jogellenes cselekmények esetén védelmet biztosít.⁴³ Az óvó-védő eszközök a jogtalan támadás megkezdésekor lépnek működésbe, tehát használatuk csupán előkészület a védelemre, a támadás megkezdődésekor tanúsítja a védelmi funkciót. A berendezés telepítője képes meghatározni a védekezés szükséges mértékét, így megítélése szerint nem sérül az arányosság kritériuma, ha egy vagyon elleni bűncselekmény megakadályozásához egy legfeljebb testi sértés okozására alkalmas eszközt telepít.⁴⁴

A 2009. évi LXXX. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról) 5.§-ából kialakuló probléma megoldására a jogalkotó 2009. augusztus 9. napján szélesítette az addigi törvényi rendelkezést, és a 29/A. § beiktatásával az őrző-védő berendezések a büntetendőséget kizáró okok közé kerültek besorolásra.

„A Btk. 29/A.§ alapján nem büntethető, aki a saját, illetőleg a mások személye vagy javai ellen jogtalan támadás megelőzéséhez szükséges védelmi eszközt alkalmaz, ha az az élet kioltására nem alkalmas, és annak folytán a jogtalan támadó szenved sérelmet, továbbá ha a védekező a sérelem elkerülése érdekében mindent megtett, ami tőle az adott helyzetben elvárható volt.”

Megfigyelhető, hogy a szakaszban nem szerepel a közérdek, mint a jogos védelem intézményének egyik alapfeltétele, emellett három konjunktív feltétel megléte esetén áll fenn a büntetlenség.

Orestis álláspontja⁴⁵, hogy e megfogalmazásból félreértések következhetnek. Véleménye szerint a probléma abból fakad, hogy nem derül fény, hogy mire vonatkozik az

⁴⁰ 1995.685 BH

⁴¹ 2000.97 BH

⁴² COSTOPULOS Orestis: i.m. 16. o.

⁴³ BELOVICS Ervin: A büntetendőséget kizáró okok, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2009., 126. o.

⁴⁴ BELOVICS Ervin:, u.o. 127-128. o.

⁴⁵ COSTOPULOS Orestis: i.m. 17. o.

alkalmazás, a berendezés telepítésére vagy működésbe lépésére. Szűkítő értelmezés során csak az eszköz működésbe lépése tekintetében irányadó a büntethetőségi akadály, következésképpen a védelmi berendezés telepítője felelősségre vonható addig, ameddig a sérülés nem következik be, mégis maradandó fogyatékoság vagy súlyos testi sértés előidézésére alkalmas az eszköz. Ebben az esetben a telepítő személynek tudnia kell egyrészt azt, hogy a berendezés minimálisan nyolc napon túl gyógyuló sérülést okozhat, másrészt a telepítésének célja, hogy a támadás elhárítása következtében minimálisan súlyos testi sértést okozzon támadójának. Azonban nem lehet minden eszközzel súlyos testi sérülést előidézni, így mindig a konkrét szituációt kell vizsgálni az előkészületi cselekmény kapcsán.

Orestis álláspontja, hogy a védelmi eszköz alkalmazójának mindent meg kell tennie, ami tőle az adott helyzetben elvárható, hogy elkerülje a sérülés bekövetkezését. Azonban így is megvalósulhat az előkészületi magatartás, ha abból a célból alkalmazta a védő eszközt, hogy a jogtalan támadó felhagyjon támadásával. Kijelenthető, hogy a sérelem elkerülése végett kifejtett cselekmény nemcsak a jogtalan támadónak okozhat hátrányt, hanem más, ártatlan személyeknek is.

Egyetérték Orestis azon meglátásával⁴⁶, hogy az alkalmazás tág körű értelmezését kell előtérbe helyezni, így nemcsak az eszköz telepítése, hanem annak működésbe lépése is büntethetőséget kizáró okként szerepelhet.

Azonban ebben a körben is meg kell vizsgálni a társadalomra veszélyességét e célzatos telepítésnek, mivel ha a bűncselekmény e fogalmi eleme hiányzik, akkor nem állapítható meg a Btk. 10.§ (1) bekezdés szerinti bűncselekmény sem.

E körhöz kapcsolódik az alkalmatlan eszközzel, vagy módon elkövetett emberölés kísérletének problematikája. A 2009.évi LXXX. tv. módosítása az alkalmatlan kísérlet szabályozására is kiterjedt, ugyanis az alkalmatlan eszköz és alkalmatlan tárgy törvényi elemei mellett bevezette az alkalmatlan kísérlet alkalmatlan módon történő megvalósulását is. Mindig az elkövetés konkrét körülményeihez kell viszonyítani azt, hogy a kívánt eredmény megvalósítására alkalmas-e az adott eszköz. Ennek megfelelően azt az eszközt tekinthetjük alkalmatlannak, amely az adott körülmények között, illetőleg az adott feltételek mellett, avagy az alkalmazott módon, nem volt alkalmas a szándékolt eredmény létrehozására, azonban más körülmények között, illetőleg más feltételek mellett, vagy más módon történő alkalmazása esetén alkalmas lett volna. A Btk. 29/A.§-a megengedi a felelősségre vonás mellőzését az alkalmatlan eszközzel és módon elkövetett emberölés kísérleténél abban az esetben, ha objektíve alkalmas az emberölésre a védelmi eszköz, azonban azt a konkrét esetben alkalmatlan módon használják. Ez a rendelkezés azonban csak azokra a berendezésekre vonatkozik, melyek kizárólag védekezés céljából lettek telepítve.

Orestis véleménye⁴⁷ alapján a jogalkotói megfogalmazás nem szerencsés abból a szempontból, miszerint csak azt követeli meg, hogy a védekező eszköz az emberi élet kioltására alkalmatlan legyen, mégis az ellenkező hatást váltja ki e rendelkezéssel azáltal, hogy konkrét esetben a felelősség alóli kibúvást eredményezheti. Orestis e probléma megoldására azt a lehetőséget javasolja, hogy a rendelkezést ki kellene bővíteni egy szóval, mely kizárná a helytelen értelmezést, és az az eredeti jogalkotói koncepciót tükrözné. Ennek megfelelően a helyes rendelkezés így szólna: „az eszköz az élet kioltására egyáltalán nem alkalmas”.

⁴⁶ COSTOPULOS Orestis: i.m. 18. o.

⁴⁷ COSTOPULOS Orestis: u.o.

III./B) A jogos védelem, a végszükség és a lőfegyverhasználat problematikája

Az 1994. évi XXXIV. Törvény a Rendőrségről (a továbbiakban Rtv.) 53. § (1) bekezdése pontosan meghatározza, hogy mi minősül lőfegyverhasználatnak.:

„Lőfegyverhasználatnak csak a szándékosan, személyre leadott lövés minősül.”

Ez alapján kizárólag a szándékosan, személyre leadott lövés minősül annak.

Az 54. § taxatívén felsorolja a rendőr lőfegyver-használati jogosultságának eseteit.⁴⁸

Szatmári Csaba véleménye, hogy a rendőr lőfegyver-használati joga nincs egyértelműen szabályozva a rendőrségi törvényben, mivel a jogos védelem és végszükség intézményét nem határolja el. Álláspontja szerint e jog joggyakorlati jelentősége igen csekély, azonban a lőfegyver használata, mint legsúlyosabb kényszerítő eszköz, egy jogelméleti vitában sem kelthet kételyt.⁴⁹

Az Rtv. tehát tételesen felsorolja, hogy mely esetekben van joga a rendőrnek lőfegyver használatára, azonban a jogalkotó olyan előnyös helyzetet teremtett a rendőr számára, hogy ha a meghatározott eseteken kívül adódik egy konkrét élethelyzet, akkor felmerülhet a lőfegyverhasználati joga. Ezt az 52. § (1) szakasza mondja ki, miszerint:

„A rendőrt a lőfegyver-használati jog- a jogos védelem és a végszükség esetein kívül – az e törvényben foglaltak szerint illeti meg”.

A jogszerű fegyverhasználat esetén nem áll fenn a társadalomra veszélyesség, mivel a cselekmény már eleve kizárja a materiális jogellenességet.⁵⁰ Tehát ha a lőfegyvert jogszerűen alkalmazza a rendőr, az nem minősül bűncselekménynek, így nem áll fenn az ezzel szemben való védekezés jogos védelemre vagy végszükségre való hivatkozása.

A fegyverhasználó büntetlenségének egyik feltétele az előbbieken említett Rtv. által meghatározott esetek fennállta, a másik feltétel viszont az, hogy a rendőr csak a szolgálata jogszerű elvégzése, illetve törvényszerű intézkedése folytán használhatja fegyverét. Abban az esetben, ha valamelyik kritérium hiányzik, akkor a jogos védelem vagy a végszükség, esetleg valamely Btk. különös részbeli rendelkezés alkalmazandó a lőfegyver-használati büntetlenséget megállapító rendelkezés helyett.⁵¹

A jogos védelem megjelenését jól tükrözi az alábbi eset:

A hivatásos rendőr elsőrendű vádlott bográcsban történő főzés végett elindult lakásáról. Szolgálati időben tehát nem volt, mégis magához vette szolgálati fegyverét és egy töltött tárat. Útközben két csattanásra lett figyelmes, és elindult a hang után. A juhász foglalkozású másodrendű vádlott ittas állapotban azt hitte, hogy a kutyáját meglőtték, és a kutya keresésére indulva találkozott az elsőrendű vádlottal. A másodrendű vádlott felelősségre vontta az elsőrendűt, hogy miért lőtte le kutyáját, melyet a másik tagadott, emiatt szóváltás keletkezett közöttük, melynek során a másodrendű vádlott egy esetben pofonvágt a másikat. A bántalmazás hatására az elsőrendű vádlott többször elővette fegyverét, megmutatva azt, és felszólította a másodrendű vádlottat, hogy ne verekedjen, mert fegyver van nála, bár nincs

⁴⁸ Például: az élet elleni közvetlen fenyegetés vagy támadás elhárítására, a testi épséget súlyosan veszélyeztető közvetlen támadás elhárítására, az emberi élet kioltását szándékosan elkövető elfogására, szökésének megakadályozására

⁴⁹ SZATMÁRI Csaba: Jogos védelem és végszükség, avagy ellentmondások a lőfegyver-használati jog körül, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, 52. évfolyam, 2004, 4., 107.o.

⁵⁰ Fővárosi Bíróság 4.B.215/1998. számú ítélete

⁵¹ KOVÁCS Attila: Néhány gondolat a Jogos védelem és a végszükség avagy ellentmondások a lőfegyverhasználati jog körül című cikkéhez, Belügyi Szemle, 2004, 4. 52.évfolyam, 113. o.

szolgálatban. Az ittas állapotban lévő vádlottak egymást szidalmazták, majd a másodrendű vádlott a nála lévő fémvégű juhászbottal többször a rendőr feje felé ütött, miközben kijelentette: „Most itt hagyod a fogadat!” Végül a rendőrnek sikerült ellöknie a juhászt magától, közben felszólítva az újból feléje bottal támadólag közeledő juhászt, hogy „Ne gyere, mert lelőlek!” 2-3 méterről hasba lőtte. Ezután a juhász még egyszer gyomron rúgta a rendőrt, aki hátraesése közben még 2 lövést adott a levegőbe. A juhász életét az idejében érkező, gyors és szakszerű orvosi segítség mentette meg. A LB az ügy felülbíralata során rámutatott arra, hogy az elsőrendű vádlott jogos védelemben cselekedett, ezért nem állapítható meg az ellene emberölés büntetvényének kísérleteként emelt vád. Így a Btk. 29.§-ának (1) bekezdése folytán felmentette őt jogos védelem címén.⁵²

Az Rtv. 55.§-a nem teszi lehetővé a lőfegyver-használatot, ha az egy olyan személy életét, testi épségét veszélyezteti, akivel szemben nem állnak fenn a lőfegyverhasználat kritériumai. Fontos szabály, hogy a rendőri lőfegyverhasználat nem veszélyeztetheti vétkes személyek életét. Ez alól kivételként rendelkezik az Rtv. 55. §-a, miszerint lehetséges más, vétkes személy veszélyeztetése, ha az jogos védelemből, illetve végszükségből elkerülhetetlen. Erre példa az az eset, ha egy terrorista van a tömegben, és csak egy célzott lövéssel lehet ártalmatlanná tenni. Azonban még a legjobban célzott lövés is veszélyeztetheti a környezetét, mégis ez a megoldás szükséges az élet elleni bűncselekmény megelőzése érdekében. Továbbá jogos védelemre, vagy végszükségre vonatkozó szabály alá tartoznak azok az esetek, amikor a lőfegyvert használó állatra vagy tárgyra ad le lövést, emellett a figyelmeztető lövés és a lőfegyver vétkes működésbe hozása is ebbe az esetkörbe tartozik. Ez alapján abban az esetben, ha a gépjárművel menekülő bűnöző a gumiabroncs kilövésével is megállítható, illetve ha a rendőr elleni támadás a rá uszított kutyára leadott lövéssel is megakadályozható, akkor nem tekinthető megalapozottnak a személyre irányuló lövés.⁵³

Szatmári Csaba tapasztalata, hogy több rendőr nem ismeri a jogos védelem és végszükség fogalmát, és így e két jogintézményt nem tudja elhatárolni egymástól, mivel összetartozó fogalomként tekintenek rájuk.⁵⁴ Azonban az 52.§ értelmezéséről szolgál a Btk., mely precízen megfogalmazza a jogos védelem és végszükség fogalmát.

A jogos védelem és a végszükség esetében lényegesen eltér az arányosság. Mindkét jogintézmény akkor is megállapítható, ha a veszélyhelyzet és az elhárítás arányos egymással. A végszükséghez szükséges arányosság azonban különbözik a jogos védelemnél megkövetelt arányosságtól. A végszükség körében az arányosság fennállásához szükséges, hogy a cselekmény kisebb sérelemmel járjon, mint amelyet azzal elhárítani próbáltak. *Btk. 30.§ (1) bek: Nem büntethető, aki a saját, illetőleg a mások személyét vagy javait közvetlen és másként el nem hárítható veszélyből menti, vagy a közérdek védelmében így jár el, feltéve, hogy a veszély előidézése nem róható a terhére, és a cselekménye kisebb sérelmet okoz, mint amelynek elhárítására törekedett.*

Tehát a végszükség esetén megegyező vagy nagyobb sérelem nem okozható, ellentétben a jogos védelemmel. Azonos nagyságú sérelem okozása esetén már túllépésről beszélhetünk. Ha a veszély elhárítása emberéletet követel, csak akkor áll fenn a végszükség, ha egy élet kioltásával járó elhárítással két ember élete menthető meg. Következésképpen megállapítható, hogy ha csak egyetlen személy élete menthető meg az életkioltó cselekménnyel, az már nem fér bele az arányosság követelményébe.⁵⁵

⁵² Legf. Bír. Bf.V. 368/1992.

⁵³ Az Rtv. 54-55. §-aihoz fűzött miniszteri indokolás

⁵⁴ SZATMÁRI Csaba: i.m. 107. o.

⁵⁵ KOVÁCS Attila: i.m. 115.o.

A Btk. alapján nem állapítható meg a végszükség annak a javára, akit hivatása kötelez a veszély vállalására. E rendelkezés azonban arra az esetre vonatkozik, hogy e személyek kizárólag magukat nem menthetik más személyek kárára. Ezzel szemben a jogos védelemnél nem áll fenn ilyen követelmény. Viszont ha mentési cselekmény céljából okoznak más személynek sérelmet, akkor a javukra alakul a végszükségi helyzet.⁵⁶

III./C) A jogos védelem és a végszükség elhatárolása

A jogellenességet kizáró okok közül a végszükség esetén is hiányzik a társadalomra veszélyesség. A fő eltérés azonban, hogy a végszükségnél „jog áll szemben a joggal”, a jogos védelem esetén viszont „a jogos védelem áll szemben a joggal”⁵⁷ Míg a végszükség esetén a jogtalan helyzet elől való menekülés jelenik meg, akár azáltal, hogy ezzel más jogos érdeke sérül, addig a jogos védelemnél a jogtalan támadással szembeni ellentámadás.⁵⁸

Székey János a jogos védelem és a végszükség közötti differenciát a következőképp határozza meg: „előbbi a társadalom számára kétszeres előnyt jelent, hisz nem csak a fenyegetett jogot óvja meg, hanem egyben a jogtalanságot elrettentí vagy sújtja. [...] A végszükségben cselekvő pedig adott esetben sérelmet okoz jogtalan magatartást nem tanúsító személyeknek, hiszen a veszélyt, melyből az egyik fél a másiknak okozott sérelem útján menekülni kíván, nem ez a másik fél okozta.”

IV. Bűnözési félelem, statisztikai mutatók

Az átlagemberek majdnem ugyanannyira tartanak a jogos védelem jogkövetkezményeitől, mint magától a bűnözéstől. A félelem az oka annak is, amikor például a megtámadott megtagadja a tanúvallomást, mert fél az elkövető megtorlásától.

A jogos védelem következtében kifejtett erőszakos cselekmény mellőzésének okait abban látja Hunter, hogy egyrészt elkerülhető legyen a bűnöző bosszúja, másrészt a jogi kompilációktól való félelem visszatartó erejét hangsúlyozza.⁵⁹

A bűnözési félelem tudományos oldalról is megközelíthető.

Egy 1992-es felmérés folytán 2069 személy véleményét vizsgálták meg. Megállapították, hogy különbség tehető a (konkrét) félelem és az (absztrakt) szorongás között. A félelem a személyünk, illetve környezetünk áldozatul esésének kockázatából fakad. A szorongás viszont egy „tárgyatlan elbizonytalanodás”, vagyis egyfajta univerzális életfélelem ismeretlen emberektől, helyzetektől. Nem egy átélt vagy hallott pszichés reakció okozza a szorongást, hanem egy hipotézis. Az emberek együtt élnek a félelemmel, ez alapján alakítják ki az életmódjukat, védekezési szokásaikat. Az utóbbi évtizedekben megfigyelhető, hogy az

⁵⁶ KOVÁCS Attila: i.m. uo.

⁵⁷ UJVÁRI: i.m. 52. o.

⁵⁸ NOGEL Mónika, RONCZ Diána, MAGYAR Áron, SZILI-KIS Ádám, SZIGETI Judit, TÖRÖK-DARAI Richárd, KEMENESI Attila: i.m. 73. o.

⁵⁹ G.Hunter, How to defend yourself, you family, and your home. (Hogyan védje önmagát, családját és otthonát) New York, 1967, David McKay Co. Inc. 102.o.

emberek tudatosan egyre inkább odafigyelnek a védekezésükre. Csökken azoknak a száma, akik nem rendelkeznek pótzárral vagy nem tartanak kutyát. Következésképpen megállapítható, hogy a lakosság fél, szorong, illetve bizalmatlan a bűnözéssel kapcsolatban. Az általános rendőrszociológiai vizsgálatok alapján kiderül, hogy a rendőrök vizuális jelenléte, vagyis az, ha több rendőr van, vagy csak gyakori a megjelenésük a közterületeken, az különböző hatású a társadalom egyes rétegeire. Ekkor választható el a félelem és a szorongás. Egyesek megnyugszanak, ha lakóhelyüket a rend őrei állandó jelleggel védelmezik, azonban mások éppen ebből vonják le azt a következtetést, hogy személyüket, vagy otthonukat állandó veszély fenyegeti.⁶⁰

Megkeresésemre a Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztálya⁶¹ alábbi adatokról tájékoztattott:

Az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztikai rendszer (ENyÜBS) a nyomozás befejezéséig gyűjt adatokat, melynek alapegysége a bűncselekmény. Az alábbi diagram azoknak a bűncselekményeknek a számát tartalmazza, amelyekben jogos védelem címén szüntették meg az eljárást.

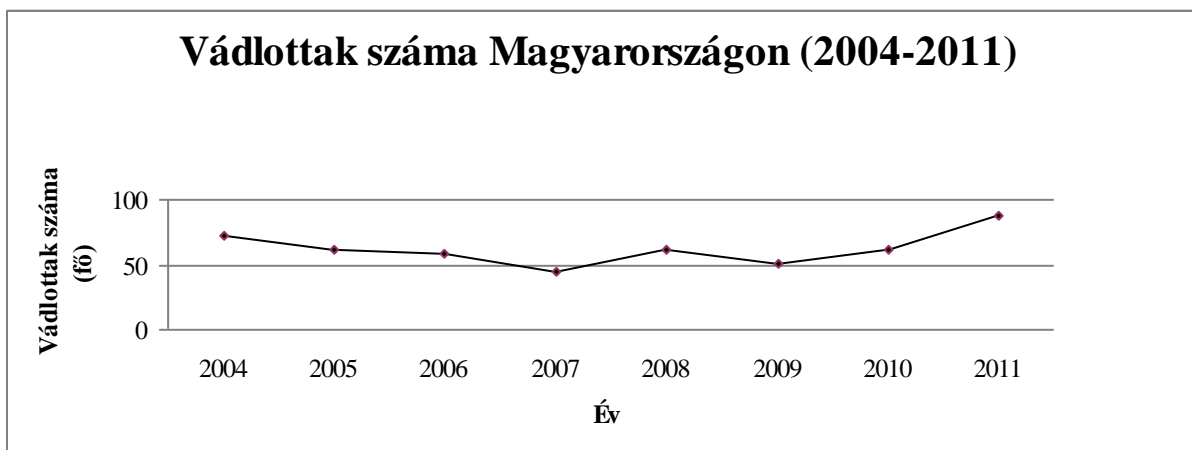
2004.év	133
2005.év	112
2006.év	79
2007.év	107
2008.év	99
2009.év	102
2010.év	146
2011.év	187

⁶⁰ Kriminológiai Közlemények 55., Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1997., 141-143. o.

⁶¹ dr. Nagy Tibor főosztályvezető ügyész, Informatikai Főosztály, Legfőbb Ügyészség

A diagram alapján megfigyelhető, hogy az utóbbi években rohamosan megnőtt a bűncselekmény száma, mely sok okra vezethető vissza. Megelőző jogos védelem címén ebben az időszakban összesen 12 esetben szüntették meg az eljárást.

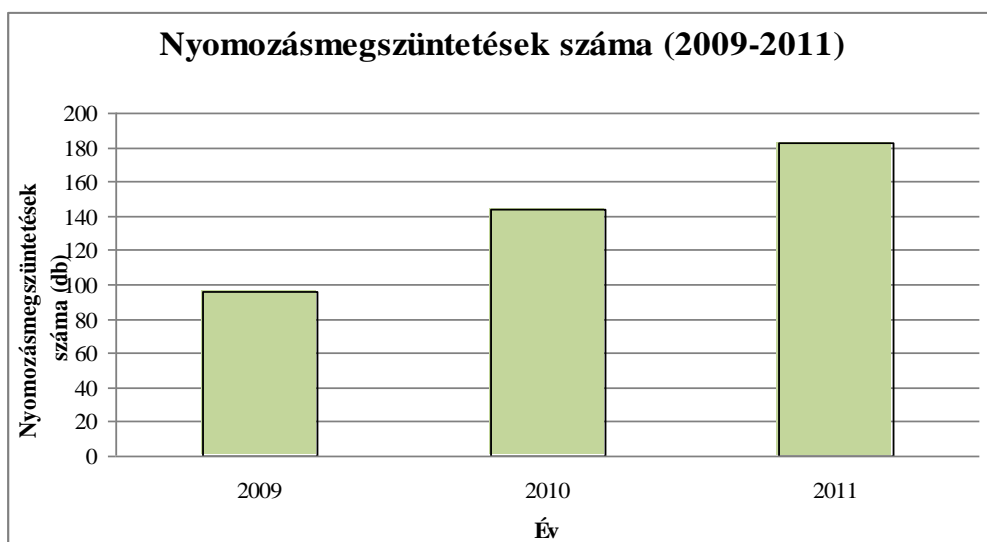
A Vádképviselési Informatikai Rendszer (VIR) a vádemelésektől a jogerős bírósági döntésig gyűjt adatokat, melynek alapegysége a vádlott. Az alábbi diagram azoknak a vádlottaknak a számát tartalmazza, akikkel szemben a bíróság jogos védelem címén (legalább egy vád tárgyává tett bűncselekmény vonatkozásában) felmentő ítéletet hozott. A VIR rendszer nem méri külön a megelőző jogos védelem címén történt felmentéseket.

2004.év	72
2005.év	61
2006.év	58
2007.év	44
2008.év	61
2009.év	51
2010.év	62
2011.év	88

A nyomozás megszüntetésével kapcsolatos adatkérésemre a Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztálya (KSO) a következő adatokkal⁶² szolgált:

⁶² Az egységes nyomozó hatósági és ügyészégi bűnügyi statisztika adatai a 2009-2011. évekre

2009.év	96
2010.év	144
2011.év	183

Összegzés

Mit tenne abban az esetben, ha arra érkezne meg lakásába, hogy egy tolvaj lopja az értékeit? Willes angol bíró a következőképp tanácsolja a helyzet megoldását: „*Tanácsom melyet mint ember , mint jogtudós és mint angol bíró adok önnek, a következő, a kérdésben feltett körülmények között az ön joga, de talán kötelessége is ez: fogjon egy kétsövű fegyvert, töltsen meg gondosan mind a két csövét s anélkül, hogy a tolvaj figyelmét magára vonná, célozzon a szívére és ölje meg.*”⁶³

A mai világban sajnos egyre több a bűncselekmény, a brutalitás, mely ahhoz vezet, hogy az emberek bizalmatlanok lesznek az államhatalommal szemben, megkérdőjelezzik annak védelmi funkcióját. Sok élethelyzetben előfordul sajnos, hogy az állam nem tudja garantálni a közbiztonsági és a személyi biztonsági kötelezettségét. Ebből az következik, hogy ennek az állami feladatnak az ellátása az állampolgárra hárul. Vajon megkérdőjelezhető, hogy az állam nem képes ellátni e kötelezettségét? Sajnos a laikus állampolgár sokszor kerülhet emiatt olyan hátrányos helyzetbe, hogy jogtudása hiányában nem cselekszik érdekének megfelelően, mivel tart a magatartása következményeitől. A másik oldalon viszont fennáll a

⁶³ FINKEY Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve, 1914, Grill, Budapest, 210. o.

veszély reális lehetősége, hogy a támadások (főleg a jogos védelem körében létrejövő vagyron elleni támadások) egyre inkább agresszívvá válnak.

A statisztikai adatok elemzése során is arra a megállapításra jutottam, hogy a jogos védelem kérdése mindig aktuális lesz az adott jogi gondolkodásban.

IRODALOMJEGYZÉK

Dr. Nagy Ferenc: Gondolatok a jogos védelemről, in Európai Jog 2004/4. szám

Kis László: A jogos védelem a bírói gyakorlatban, Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar dínyertes TDK dolgozatai 2003 II.,

Kovács Andrea: Jogos védelem a bírói gyakorlatban (részlet), Mozaiktöredékek a Pécsi Ítéltábla tudományos műhelyéből, Pécs, 2007.

Ujvári Ákos: A jogos védelem megítélésének elvi és gyakorlati kérdései, doktori értekezés, 2008, Budapest,
http://www.jak.ppke.hu/tanszek/doktori/letolt/ua_dolg.pdf, 2010.04.09.

Székely János: A jogos védelem (doktori értekezés), MTA, Budapest, 1971.

Brósz Róbert-Pólay Elemér: A római jog története és intéúciói; Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest, 1984.

Zlinszky János: Római büntetőjog, 1991

Kolosvári Sándor-Óvári Kelemen-Márkus Dezső: Werbőczy István hármaskönyve, Franklin-Társulat, Budapest, /Magyar Törvénytar 1000-1895/, III.könyv, 1897

Nogel Mónika, Roncz Diána, Magyar Áron, Szili-Kis Ádám, Szigeti Judit, Török – Darai Richárd, Kemenesi Attila: A jogos védelem problematikája a magyar büntetőjogban, Quot Capita, Tot Sententiae, A Batthyány Lajos Szakkollégium Tanulmánykötete I., Győr, 2010.

Finkey Ferenc: A Magyar Büntetőjog Tankönyve, Budapest, Grill Károly Könyvkiadó-vállalata pp. 1909

Angyal Pál: A Magyar Büntetőjog Tankönyve, Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részv.-Társ. Kiadása pp.,1920.

A Magyar Büntetőjog gyakorlati kézikönyve A M. Kir. Csendőrség számára I. Kötet, Budapest 145. p., 1937.

Görgényi Ilona (et al.) Magyar büntetőjog. Általános Rész, Complex Kiadó, Bp., 2007.

Busch Béla: Büntetőjog Általános Rész, HVG ORAC, Budapest, 2009.

Kis Norbert: A Büntető Törvénykönyv magyarázata I. kötet Általános rész, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2005.

Belovics Ervin: Gondolatok a jogos védelem körében kifejtendő védelmi cselekményről, in Rendészeti Szemle. 2007/7-8. szám

Finkey Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve, Grill, Budapest, 1909.

Nagy Ferenc: A Magyar Büntetőjog Általános része, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008.

Földvári József: Magyar büntetőjog általános rész. 7.,átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó, Budapest, 2003

Békés Imre- Földvári József- Gáspár Gyula-Tokaji Géza: Magyar büntetőjog. Általános rész. BM Könyvkiadó, 1980

A LB 15. számú irányelve Az élet és a testi épség büntetőjogi védelméről

Costopulos Orestis: Jogos védelem az ún. „örző-védő” berendezések körében, Ügyészek Lapja,tizenhatodik évfolyam-2009.különszám

Belovics Ervin: Gondolatok a jogos védelem körében kifejtendő védelmi cselekményről, 7-8.Rendészeti Szemle- Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium szakmai, tudományos folyóirata, 55.évfolyam, 2007.

1995.685 BH

2000.97 BH

Belovics E.: A büntetendőséget kizáró okok, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2009.

Szatmári Csaba: Jogos védelem és végszükség, avagy ellentmondások

a lőfegyver-használati jog körül, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, 52. évfolyam, 2004, 4.

Fővárosi Bíróság 4.B.215/1998. számú ítélete

Kovács Attila: Néhány gondolat a Jogos védelem és a végszükség, avagy ellentmondások a lőfegyver-használati jog körül című cikkéhez, Belügyi Szemle, 2004, 4. 52. évfolyam

Legf. Bír. Bf.V. 368/1992.

Az Rtv. 54-55. §-aihoz fűzött miniszteri indokolás

G.Hunter, How to defend yourself, you family, and your home. (Hogyan védje önmagát, családját és otthonát) New York, 1967, David McKay Co. Inc.

Kriminológiai Közlemények 55., Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1997.